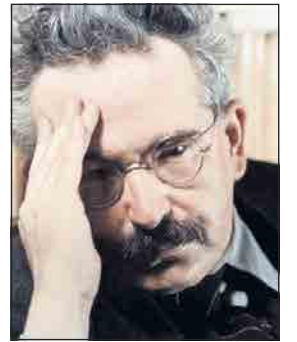

Klassikeren

De undertryktes historie viser oss at unntakstilstanden vi lever i, ikke er unntaket, men regelen.

Walter Benjamin, «Historiske manuskripter», 1940

Rune Slagstad treffer ikke på sin samfunnsanalyse når han løfter

Carl Schmitt er u

Jørgen Sandemose
**POLITISK
FILOSOFI**

Det er et underlig trekk ved Rune Slagstads artikkel «Carl Schmitt i Det hvite hus» (Klassekampen 11. februar) at indre motsigelser i nazisten Carl Schmitts teori blir presentert som argumenter som teoretisk kan være holdbare. Schmitts synsmåter blir brukt til å illustrere en bestemt politisk tilstand (i dagens vestlige verden), en tilstand som Slagstad finner teoretisk mulig eller sannsynlig. Følgen er at Schmitts fascistiske standpunkter blir legitimert, riktignok på et underordnet nivå.

Målestokken for hvordan en slik operasjon er akseptabel, er dermed knyttet til om Slagstads bilde av dagens verden holder vann. Blant annet sier han at «populister som Orbán og Trump utfordrer den moderne stat i dens kjerne».

Vi får straks et problem her: Viktor Orbáns Ungarn er stadig en førborgerlig stat (med useriøs privatisering i landbruk og industri), og hans politikk kan dermed umulig true noen kjerne i den moderne stat. På den andre siden utgår Donald Trump fra et statssamfunn bygd på en enhet av lønnsarbeid, kapital og moderne grunneiendom, hvor den avgjørende klasseinteressen kommer til syne i at en stor andel av skattyterne (65 prosent nå, 73 prosent før 2007) er aksjeeiere i kapitalistiske bedrifter. Den politikk Trump måtte føre, kan for så vidt direkte true en slik stat.

La meg bruke dette som foreløpig utgangspunkt for å si at Slagstad er på ville veier. Grunnleggende er det at han

åpenbart ser bort fra klasseinteresser. Dette er en feil som er innebygd nettopp i Carl Schmitts eget utgangspunkt.

Schmitt hevder at selve mulighetsbetingelsen for «politisk» konflikt med en annen, er at det finnes et forhold av fremmedhet til denne annen. Men siden «det politiske» hos Schmitt er det grunnleggende felt for alle menneskelige relasjoner, vil dette i praksis gjelde ontologisk, og være grunnleggende i all tilværelse. Dette innebærer at forholdet til en «fiende», og ikke forholdet til en «venn», hevdes å være det sentrale dreiepunkt i menneskelige affærer.

Selve anstøtssteinen for Schmitts politiske tenkning, noe han også understrekte ved opptakelsen i nazipartiet, var visse sentrale passasjer i G. W. F. Hegels verker «Rettsfilosofien» (1821) og særlig «Åndens fenomenologi» (1807). I det sistnevnte verket hadde Hegel påvist at tenkning først blir til ved det ene menneskets framvisning overfor det andre av sin makt over naturen gjennom sitt arbeid, og at gjensidig identifikasjon og anerkjennelse finner sted her. Dette innebærer at fiendskap mellom mennesker ikke kan oppstå før en positiv gjensidig anerkjennelse og identifisering (kimen til «vennskap») først har funnet sted.

Det kan altså ikke finnes noe opprinnelig fiendskap mellom mennesker: Det forbyr av selve denne erkjennelsesteorien. Det samme følger også av den logiske teori Hegel selv lanserte som «revolusjonær» («Logikkens vitenskap», 1812-1816). Et mulig fiendskap er alltid sekundært.

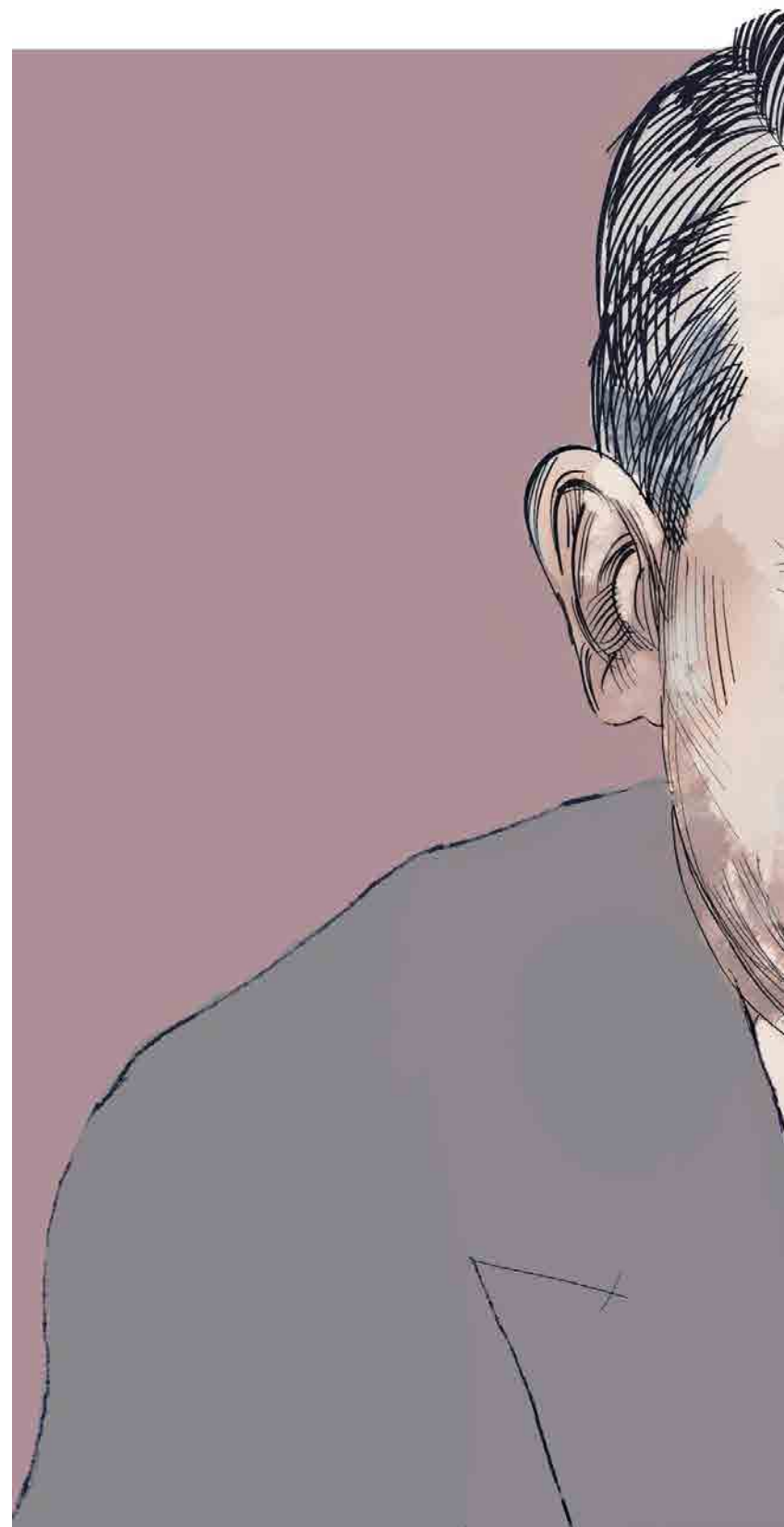
Schmitt, som hevder det motsatte, er så langt å betrakte som en forløper for Alexandre Kojève og feministen Simone de Beauvoir, som i motsetning til Schmitt forsøkte å prakke på Hegel (og seg selv) en teori om «basalt fiendskap». Schmitt forsøkte i stedet å ta et ærlig oppgjør

med Hegel ved å peke på avslutningen av «Åndens fenomenologi», hvor teorien om arbeidets stilling videreføres. Her blir det hevdet at det borgerlige samfunn, og dermed det vi må kalle «den moderne stat», organiseres som et knippe av forskjellige «Massen», og spesielt «Massen des Arbeitens», altså arbeidsmasser – et uttrykk som peker henimot datidens bruk av «masse» og «mengde» i fysikken, men også henimot et sosialt mengdebegrep, samt Hegels eget begrep om oppdelingen av samfunnet i stender.

Organiseringen finner sted formidlet av en administrerende mengde som Hegel kaller «den allmenne stand» («Rettsfilosofien» § 204). Det er denne gruppen, den intellektuelle planlegger og distributør av arbeidsmassens produkter, som Carl Schmitt rettet alt sitt sinne mot under nazistenes maktovertakelse. Han påstår at den består av statlige usurpatører av den jevne småborgers nyttige virksomhet. Nazistenes Schutz-Abteilung (SA) fordømte eliten med samme begrunnelse.

Schmitts (og andre fascisternes) ønskemål om «unntakstilstanden» blir referert av Slagstad, som finner den relevant for sin egen problemstilling. I denne tilstanden, den endelige triumf over det liberale demokrati, er det at Thomas Hobbes' Suveren liksom «frigjør seg fra enhver normativ bundethet og blir i egentlig forstand absolutt» (Schmitt). Korrekt forbinder Slagstad (og Schmitt) dette synet med tradisjonen fra kritikere av den store franske revolusjonen. Desto mer interessant burde det for begge ha vært å trekke inn Hegels tenkning på en grundigere måte, som en revolusjonerende kontraposisjon til alt dette.

Hos Hegel kom det logiske endepunkt for samfunnssynet til å bli det stikk motsatte: I kapittelet 'Den absolutte frihet og terroren' fra «Åndens fenomenologi» skildrer

han terrortilstanden – med franskmennenes revolusjon som hovedillustrasjonen – som den siste store oppgaven menneskeheten måtte løse for å slå rot i et frihetlig system. Terroren – erfaringen

av den, og det opplevde brudd med den – var det som lå bak medborgernes mulighet til å lage et system av «arbeidsmasser» og sivil administrasjon. Annerledes kunne det ikke bli, så lenge det var

FAKTA:

Schmitt i debatten:

- I Klassekampen 11. februar skriver Rune Slagstad om den tyske juristen og filosofen Carl Schmitt, som var en viktig støttespiller for nazistene.
- Slagstad argumenterer for at Schmitts begreper kan være nyttige for å forstå Donald Trumps inntog i Det hvite hus og høyrepopulismens framgang for øvrig.
- I denne teksten går Jørgen Sandemose i rette med Slagstad. Sandemose hevder at Schmitts tenkning ser bort fra klasseinteresser, og derfor er en blindvei for forståelsen av Trumps USA.

Klassekampen 11. februar

Et menneske som har kjøpesenteret som sitt naturlige oppholdssted, står i fare for å få en korrumpert sjel.

FORFATTER RONNY SPAANS TIL MINERVA, 5. MARS

fram Carl Schmitt. De er begge blinde for klasseinteresser.

te, Slagstad

«Slagstad kjenner åpenbart verken sin Marx eller sin Vinje»

institusjonelle kontrollmekanismer er avvirket og den diskuterende offentlighet er avløst av folkets akklamasjon?»

I det minste når det gjelder hovedtendensen i Europa nå, så gjelder det motsatte. Brexit illustrerer dette godt: Det er en aksjon for å trekke et land med klare borgerlig-parlamentariske tradisjoner ut av en sammenslutning som er ytterliggående antiparlamentarisk. Den utøvende makt i EU, og dermed reelt eller

potensielt i Storbritannia, er forlagt til en elite (Europakommisjonen) uten noe som helst parlamentarisk ansvar.

Opprettelsen av EU var følgen av en kritisk

utvikling for kapitalismen i Europa, hvor det var blitt klart at parlamentariske systemer blokkerte korporative løsnings i striden mellom arbeid og kapital, og spesielt hindret «uønskede» lønnsstillegg. Dette korporative eksperimentet, dette «autoritære elitestyre» uten «institusjonelle kontrollmekanismer» går nå i graven – og godt er det.

Slagstad jevnfører Schmitt med folk i Trumps vennegalleri, og skriver: «Mitt poeng er at Schmitt gir begreper til å tolke det institusjonelle drama som utspilles på Washington-scenen». Men som vi ser, gjør han slett ikke det, verken for USA eller Europa. En ulogisk tenkemåte gir oss aldri hjelp til reell fortolkning.

Det som er nødvendig, er ikke bare en hegelsk analyse av arbeidet, men også den videreførte marxistiske analysen av arbeidets skjebne i det borgerlige samfunn. Standpunktet om at arbeidets struktur gir oss samfunnets egen natur, utviklet Marx på nøyaktig samme vis som

Hegel: Arbeidet «fortærer det stofflige, men fortærer like mye denne fortæringen selv» («Grunnriss til kritikken av den politiske økonomi»). Det negative oppheves i den prosess som også setter det stofflige (og andre mennesker) som positivt eksisterende. Teorien er basert på at negasjonens virksomhet umiddelbart produserer et positivt resultat. Schmitts teori fungerer derfor nødvendigvis i motsatt retning, og kan ikke annet enn å tilsløre.

Kan vi vente en forståelse av dette fra Slagstads side? Hans syn på arbeidets natur virker distansert, som om den var teoretisk irrelevant. I sine studier av norsk konservatisme har han to ganger i Klassekampen tolket motstanderen A.O. Vinje som om han skulle gitt en treffende definisjon av arbeid ved å si at det er «størknet svette»: «Arbeidet er 'storkna manns-svette', som Marx kunne sagt, om han hadde kjent sin Vinje» (Klassekampen, 18. oktober 2016).

Slagstad kjenner åpenbart verken sin Marx eller sin Vinje. Det Vinje gjorde var å definere pengene, og han sa: «sylvdalar er storkna manns-svette». I likhet med Marx mente han at arbeidet er den levende (og slett ikke «størknede») kraft som blir anvendt til å skape den abstrakte rikdom (bytteverdier). Det abstrakte arbeid, som er et historisk begrep anvendt av både Hegel og Marx, skaper bytteverdier, og i kraft av dette arbeidets konkrete side skapes bruksverdier. Bruksverdien «sølvdaler», eller pengematerialet generelt, skapes av dette konkrete arbeid, men blir *qua* penger målestokken for det abstrakte: Målbar, størknet svette.

I en samfunnsanalyse bygd på denne videreutvikling av Hegel, har Carl Schmitt definitivt ingen plass.

Jørgen Sandemose, førstelektor i filosofi ved Universitetet i Oslo

jorgen.sandemose@ifikk.uio.no

nettopp i arbeidet at Hegel fant positivitet og identifikasjon. Dette hadde sin egen verdi – og ikke bare som en foregripelse av marxismen.

På den andre siden er Slagstads forslag om å bruke

Schmitts begreper i den historiske forståelsen, fordømt fra første stund: Ingen historisk utvikling kan finne sted anført av en ulogisk tenkning, iallfall ikke så lenge historiens subjekter er

mennesker – alltid tenkende vesener. Slagstad spør på sin side: «Ser vi konturene av et nytt, postdemokratisk system: en plebisitær omforming av demokratiet til et autoritært elitestyre, hvor de